

■ Sesar VALYEXO

İspanillik poeziyanın keçən yüzildə yetişdirdiyi ən böyük şairlərdən biridir. Peruda doğulub. 1915-ci ildə Lima Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib. Şaxtaçı, müəllim, kassir vəzifələrində çalışaraq, özünə çörək pulu qazanıb. 1920-ci ilin avqustunda şairin doğulduğu Santyaqo-de-Çuko şəhərində iqtisadi sıxıntılarla bağlı əhalinin kütləvi iğtişaşları başlayır. Bir ziyalı kimi bunlardan kənarında durmayan şair də, yüzürlə həmyerlisi kimi, həbsə atılır, ciddi bir nədən göstərilmədən bir il həbsxanada yatır. Başına gətirilən haqsızlıqlar haqda Valyexonun yazdığı 77 şeiri, o, bir il sonra çapdan çıxan "Trilse" kitabına daxil edir. Həmin şeirlər onun poeziyasının artıq ənənələrdən, bədbinlikdən qopduğunu, avanqard tərzə, görünməmiş yeniliklərə, sərbəstliyə doğru yönəldiyini çox aşkar göstərirdi və bu baxımdan ilk kitabındakı şeirlərdən köklü şəkildə fərqlənirdi. Həbsdən çıxan şair yazırdı ki, mən indi ilk dəfə və həmişəkindən daha artıq dərəcədə anlayıram ki, insanın və sənətkarın ümdə vəzifəsi - azad yaşamaqdır.

1922-ci ildə Fransaya, Parisə gələn şair ilk iki ildə xeyli maddi çətinlik çəkir. 1925-ci ildən isə Peru qəzetlərinin Fransa müxbiri kimi Avropa həyatı ilə bağlı yazılar yazmağa, mədəni həyata inqerasiya etməyə başlayır. Üç dəfə SSRİ-də olur. 1924-29-cu illərdə bir silsilə mənsur şeir yaradır. 1926-32-ci illərdə özünün estetik baxışlarını açıqlayan və sonralar iki kitabında toplanan esse və qışa qeydlərini qələmə alır.

1936-cı ildə İspaniyada faşist diktaturasının qurulması şairin həyatında acı iz buraxır. 1938-ci ildə, yəni Respublika quruluşu özünün son günlərini yaşayanda Valyexo da dərin mənəvi böhran keçirir, səhhəti pozulur. İki gün ard-arda qızdırma, huşsuzluq içində çapalayan və "İspaniya, İspaniya" deyər sayıqlayan şair qəflətən keçirir. Xəstəliyinin səbəbi isə bilinmir.

O, öz poeziyasında hindu mifologiyasından gələn səsləşmələrlə modernist tərzə birləşdirib. Mənşə etibarilə özü hindularla ağların mələzini təmsil etdiyi üçün Valyexo hindu irqindən olanların yaşadığı problemlə addımbaşı qarşılaşıb və təsadüfi deyil ki, Latin Amerikasının poeziyasında ilk dəfə hindu insanın problemlərini, tənhalığı, ölümü, bir insanın gündəlik sıxıntılarını, onun yenilməz ruhunu öz poeziyası üçün başlıca mövzu seçib.

"Qara heroldlar" (1919), "Trilse" (1922), şairin vaxtsız ölümündən sonra çap olunmuş "İnsan şeirləri" (1939) adlı poeziya toplularının, Perunun hindu mənşəli şaxtaçıların istismar dolu ağır həyatından bəhs edən və inqilab ruhlu "Volfram" (1931) romanının, Sovetlər Birliyinə səfər haqda təəssüratlar kitabının ("Rusiya, 1931-ci il") və iki esse kitabının ("Məslək sirrlərinə qarşı", "Sənət və inqilab") müəllifidir.

ÖZÜNƏ, ÖZÜNƏ İNAN

Sən durbinə inan, gözlərinə yox,
Pilləkənə inan, pillələrə yox,
Qanada arxalan, qartala deyil
və bir də özünə, özünə inan.

Sən badəyə inan, şəraba deyil,
Sən meydə inan, canlıya deyil,
Sən zülümə inan, zalıma deyil
və bir də özünə, özünə inan.

Sən çoxluğa inan, təkliyə deyil,
Sən şalvara inan, ayaqlara yox,
Sən məcraya inan, sel-suya deyil
və bir də özünə, özünə inan.

Pəncərəyə inan, qapıya deyil,
Sən anana inan, doqquz aya yox,
Sən taleyə inan, təsadüfə yox
və bir də özünə, özünə inan.

AFORİSTİK NOTLAR

* Mən bitkiləri çiçəklərinə görə yox, köklərinə görə sevirem.

* Ancaq heç bir iş görməyən adam ölmür. Həyatda nə isə eləmişsə, deməli, artıq bir yol ölmüşən.

* İnsanın ölümü bəlkə də düşünüldüyü qədər fəci bir şey sayılmaz, çünki faciə tamamilə başqa şeydir.

* O, ahıl doğulduğu üçün uşaq yaşda öldü. Baş-ayaq yaşanmış ömür.

* Mən hətta dırmaqlarımın da necə uzandığını duyuram.

* Mən sənə 20 frank borcluyam. Beş frank da ver, qoy sənə on beş frank borclu qalım. Hə, bunda başa düşülməyəcək nə var axı?

* Harayasa aparın yolun səni geri gətirməyi də var.

* Pikassonun estetikasını şeirə gətirmək - bax, buna mən deyərəm yeni poetika. Yəni ancaq sözün poetik mənada gözəlliyinə nail olmaq - heç bir sübuta ehtiyac duymayan, səbəbsiz, qabaqcadan düşünülməmiş gözəlliyinə. Pikasso da portretlərini beləcə, xətlərin və rənglərin harmoniyasına əsir düşərək yaradır, burun yerinə gah qutu, gah nərdivan, gah stə-

kan, gah da portağal çəkir.

* Qəribədir, mənə elə gəldi ki, ötüb keçən o adam mənəm. Lap bir almanın iki üz qədər mənə oxşadı. Hətta ona tərəf dönəndə bir daha inandım ki, öz-özümle toqquşmuşam.

* Mənim eynəyim yatıb. Lap saat kimi.

* Bethovenin musiqisini dinləyən qadınla kişi musiqinin dərinliyindən təsirlənərək ağlayırlar. Onlara demək istəyirsən ki, bu dərinlik - məhz sizin özünüze məxsusdur.

* Bütün adamlar öz dərd-sərinin əlindən baş götürüb qaçır. Bax, odur, biri pilləkənlə düşür, digəri qatara tələsir, başqa birisi küçəni keçir. Məqsəd isə birdir: hər kəs sadəcə özündən qaçmağa çalışır.

* Teatrda estetikanın təzə növü: pyesdə müəlliflə, onun qohumları ilə yanaşı iştirak edən surətlər müəllifin gündəlik həyatına, işlərinə və yaşantılarına əngəl törədirlər. Bircə şeyi anlamaq olmur ki, bunlardan hansı səhnədəki surətlərə aiddir, hansı isə canlı insanlara.

* Məhəbbət - dalğa kimidir, o mənada ki, sevdiyim adamı mən yeri gələndə ata da bilərəm. Qoy sevdiyim adam mənim bu hüququmu da tanımaq zorunda qaldığını anlasın.

* Pyesin qəhrəmanı kordur, amma o gözə görünməz ilahilikdən söz açanda onun gözlərinin var olduğuna inanırsan.

* Günlərin bir günü özünü itirən və vaxtilə oynadığı surətlərdən birinə çevrilən aktyor.

* Ağır-ağır irəliləyən yük arabasının cırıltısı zəhlətökən və ətürpəşdiricidir. Yüku yüngülləşincə isə onun çıxardığı səs də oynaq bir melodiyaya çevrilir.

* Gündüz gecəni qoynunda, içində gizlədir. Gecə isə gündüzü dışarıdan qucaqlayır.

* Rəqs təkrarlandıqca yeknəsəqləşir, şablona çevrilir. Əslində isə o, improvizasiyalardan ibarət olmalıdır, yəni hər ifa ilə yenidən doğulmalı və yenidən ölməlidir. Zənci rəqləri məhz belədir.

* Həkimlər sübut edir ki, qaşqabağını tökmək üçün insan altmış dörd, gülümsemək üçün isə vur-tut on üç əzələsinə gərməlidir. Deməli, həqiqətən də sevinc kədəre nisbətən adamdan daha az əziyyət tələb edirmiş.

* Andre Breton danışır ki, bir səhər Filipp Supo Parisi dolaşmaq adıyla evdən çıxır və qarşısına çıxan hər qapını döyüb soruşur:

- Bağışlayın, Filipp Supo burada yaşayır?

Bir neçə küçəni bu cür ayaqdan salandan sonra tanımadığı bir evin qapısı arxasından o, belə bir cavab alır:

- Bəli, Filipp Supo cənabları burada yaşayır.

* Xorda nə qədər səs olursa-olsun, adətən bir cüt səs eşidilir.

* Əslində səma yerə nə yaxındır, nə də uzaq. Ölüm də həyata nə yaxındır, nə də uzaq. Biz daim axıb təzələnen Heraklit çayının sahilindəyik (eramızdan əvvəl 520-460-cı illərdə yaşadığı təxmin edilən qədim yunan filosofu Efesli Heraklitin "Hər şey axır, hər şey dəyişir. Bir çaya (suya) iki dəfə girmək imkansızdır" sözlərinə burada eyham vardır - A.Y.).

* Çestertonun hekayələrinin birində xəfiyyə, qatilin harada gizləndiyini nədənsə şübhəli görünən binanın memarlıq üslubunun onda buraxdığı müəmmalı təəssürata əsasən təyin edir.

**Dilimizə çevirdi:
Azad Yaşar**